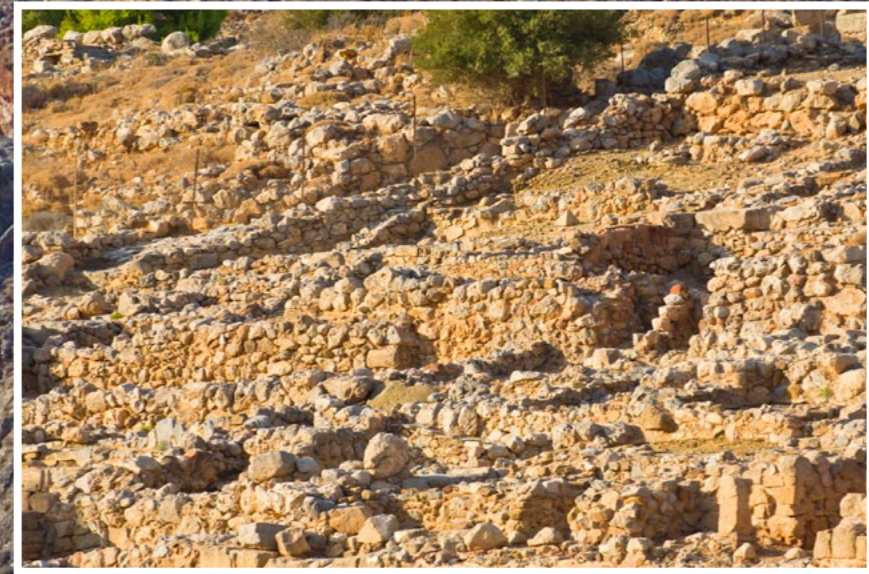

KUN KATO ZAKROSTA ESIIN KAIVETTIIN

Teksti ja kuvat s. 20-25
Anna Meurling

"Vuosi oli 1961, kesäaamu valkenemassa.
Aurinko nousi merestä niin kuin aina, suoraan sinisestä
horisontista. Käytössä kolhiintunut maansiirtokone yskähti
käyntiin muutaman yrityksen jälkeen. Kato Zakroksen rantaan
viettävän laakson seinämistä kertautui moottorin jyrinä.
Parvi kyyhkysiiä lehahti rotkosta laskevan joen penkalta
lentoon ja kaarsi länteen.

Kato
Zakros

Aukeaman kuvat: Juhani Viitanen

Nuorimies Alexandros käveli maansiirtokoneen vierellä, konetta kuljetti naapurikylän mies

Edessä oli iso savotta – oliivilehdon raivaus. Alexandros oli hiljan kotiutunut pitkän varusmiespalveluksen jälkeen. Hän oli käynyt lukuisat keskustelut isänsä kanssa tulevaisuudesta. Perhe oli monen sukupolven ajan viljellyt oliivitarhojaan Kato Zakroksen laakson viljavilla mailla. Nyt Alexandros kuitenkin oli maistellut uusia tuulia Ierapetran suunnalta. Siellä vanhoja oliivilehtoja oli hakattu maan tasalle ja tilalle istutettu tomaatteja ja kurkkuja. Näistä kasviksista saatavat tulot ylittivät moninkertaisesti oliivinviljelyn tuotot. Joitakin kasvihuoneitakin oli perustettu, näin tuotanto pysyi käynnissä ympäri vuoden. Asiaa oli pohdittu pitkään ja lopulta isä oli antanut suostumuksensa Alexandroksen suunnitelmille.

Tässä sitä käveltiin, aamuauringossa kohti tulevaisuutta, kaatamaan vanhoja oliivipuuta. Maansiirtokone kauhausi ensimmäisiä oliivipuuta juuriltaan. Vanhat rungot narisivat äänekkäästi kaatuessaan.

Äkkiä Alexandroksen kädet alkoivat huitoa, yli koneen metelin kuului hänen huutonsa: maasta pisti esiin suuren saviruukun kahva

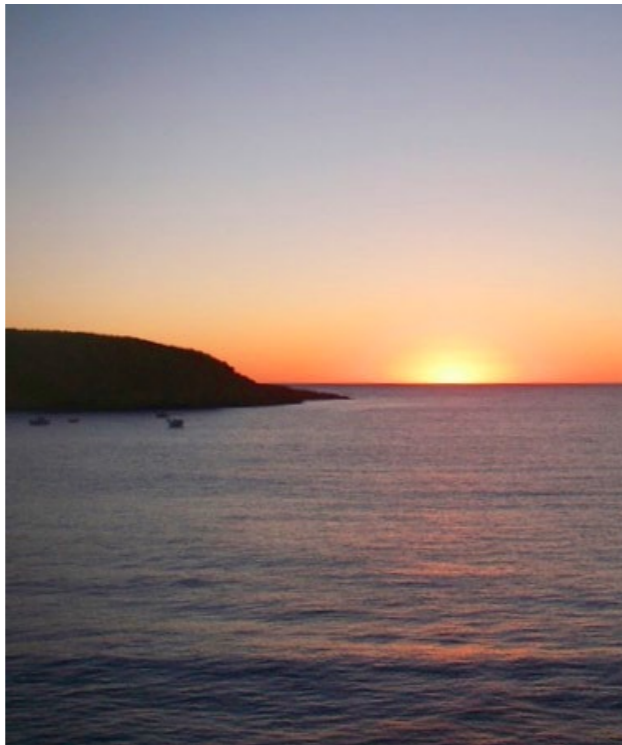
Maansiirtokone hiljeni, tuntui kuin koko laakso olisi pidättänyt hengitystään. Tämän hetken jälkeen mikään ei enää koskaan olisi ennallaan tässä Kreetan itäisimmässä kauniissa kolkassa.”

Tämän Alexandros-veljen tarinan on Jorgos Platanakis kertonut lukuisia kertoja Kato Zakroksen rinteeseen rakennetun pensionaattinsa vieraille. Hän tempaa kuulijan mukaansa, tarina saa valon, värit ja äänet elämään. Aikamatka hänen kanssaan Kato Zakroksen minolaisen palatsin löytymisen aikaan on unohtumaton historiallinen retki, jolta palattua palatsin rauniot heräävät eloon uudella tavalla.

Näen uusin silmin kaivausalueetta reunustavat vanhat oliivipuut, ne jotka saivat jäädä pystyyn, kun maa kerros kerrokselta kuorittiin monituhattavuotisten asujaimistojen yltä

Katson maisemaa minolaisin silmin, merelle kauas itään, minne laivat purjehtivat suojaisasta satamasta, Kreetan portista itäiselle Välimerelle ja Egyptiin.

Kato Zakroksessa oli toki tehty arkeologisia kaivauksia ennenkin. Jo 1800-luvulla arveltiin paikan kätkevän arkeologisia aarteita. Vuosisadan vaihteessa paikalla kävi myös Knossoksen palatsin pääarkeologi Arthur Evans tekemässä koekaivauksia. 1900-luvun alkupuolella paikalla työskenteli British School of Archaeology at Athens D.G. Hogarthin johdolla. Työryhmä löysi tusinan verran asuinrakennuksia ja huomattavan määrän taitavasti ja taiteellisesti koristel-

tuja sinettejä. Näiden sinettien kuvissa kulkee kavalkadi miniatyyrihirviöitä, kummallisia taiteilijan mielikuvituksen tuotteita. Tuota minolaista taitajaa on jälkipolvi nimittänyt minolaisten omaksi Hieronymus Boschiksi.

D.G. Hogarth oli huuhtoutua mereen hyökyaallon mukana, eikä alueen tutkiminen enää sen jälkeen houkuttanut häntä

Kaivausalue oli tuolloin levinnyt lähes palatsialueelle asti, mutta työ jäi kesken, palatsi löytymättä. Kesti lähes puoli vuosisataa ennen kuin Alexandros törmäsi naapurin ja maansiirtokoneen kanssa suureen ruukkuun.

Alexandroksen ja Jorgoksen isä soitti ensitöikseen poliisille. Perheelle oli alun alkaen selvää, ettei löytöä piiloteta. Kaikki tiesivät, mitä se merkitsi: maat Kato Zakroksen laakossa lunastettaisiin, rakennuskielto sitoisi alueen tulevaisuuden arkeologialle. Näin myös kävi, tosin yhteisymmärryksen puutteen vuoksi maanomistajat jäivät lähes ilman korvauksia luovuttaessaan maansa. Monet sen sijaan saivat työpaikan kaivauksilla, joiden ympärille rajattiin suojelualue rakennuskieltoineen.

Paikalle riensi Nikos Platon, professori Archeological Society of Athensista. Kaivausten rahoitus järjestyi amerikkalaisten tukijoiden avulla.

Esiin kaivettiin kokonainen palatsialue, neljänneksi suurin Kreetan minolaisista palatseista

Tämä tutkijaprofessori antoi mielikuvituksen auttaa löytöjensä tulkinnassa: hän muun muassa nimesi palatsin pihalla sijainneen vesialtaan mahdollisesti esihistorian ensimmäiseksi uima-altaaksi. Hän etsi palatsialueen hautausmaata

läheisestä rotkosta. Seinämien luolista hän löysi hautoja, tosin ne olivat aikaisemmalta palatsikaudelta.

Näiden löytöjen vuoksi hän nimesi rotkon Kuoleman rotkoksi

Samaa nimeä käytämme edelleen tuosta jylhästä ja kauliasta pystyseinäisestä luonnonnähtävyydestä, joka keväisin peittyy villinä kasvaviin yrteihin ja kukkiviin oleantereihin. Talvisin sen pohjalla pulppuaa runsasvetinen virta, joka tuo lähdevesiä Zakroksen yläkylästä. Tämä taattu vedensaanti on aikoinaan ollut mahtipalatsin elinehto.

Kreetan minolaiset palatsit olivat aikanaan hallinnollisia, uskonnollisia ja kaupallisia keskuksia, niin myös Kato Zakroksen palatsi. Niissä vieraili arvovaltaista väkeä läheltä ja kaukaa. Palatsit oli rakennettu tarkoituksenmukaisesti vierailijoiden tulla pitkin kivettyjä teitä odotushuoneiden kautta keskusauiokille, joita käytettiin myös uskonnollisissa kulkueissa ja seremonioissa. Ensimmäinen palatsi lienee rakennettu Kato Zakroksen alueelle 1900-luvulla eaa, nämä nykyiset rauniot ovat peräisin uudemmasta, 1600 eaa rakennetusta palatsista.

Yli Kreetan käynyt tuho 1450-luvulla eaa pyyhkäisi myös Kato Zakroksen unohduksiin

Uusimman tutkimustiedon nojalla nykyään sanotaan arvelemaan sävyyn tuhon olleen ihmislähtöistä, sen sijaan, että pohdittaisiin Santorinin suunnattoman tulivuoren purkauksen ja saaren pirstoutumisen vaikutuksia Kreetan palatsialueilla.

1960-luvulla monet arkeologiset tutkimusmenetelmät olivat jo kehittyneet, sen vuoksi palatsin esiin kaivetuista raunioista saatiin paljon uutta tietoa minolaisesta elämästä. Yksi erikoisimmista löydöistä oli kullhollinen oliiveja; ne olivat säilyneet kosteassa maakaivossa usean tuhannen vuoden ajan alkuperäisessä asussaan, kuin juuri poimittuina. Vasta jouduttuaan kosketuksiin ilman kanssa, ne nopeasti hajoivat.

Kauneimmat alueella tehdyt löydöt on taltioitu Iraklionin Arkeologiseen museoon. Siellä voi nähdä marmorivaaseja, kultasarvisen häränpääruukun, vuorikristallisen kannun, jonka kahva oli valmistettu kuparilankaan pujotetuista kristallihelmistä.

Monien uskomattoman taidokkaasti valmistettujen kulttiesineiden ja korujen ohella alueelta löytyi työkaluja ja lukematon määrä arkipäiväisempää keramiikkaa

Suuria säilytykseen tarkoitettuja pithoi-ruukkuja ja mehiläisten hoidossa tarvittuja esineitä on esillä myös Agios Nikolaoksen ja Sitan Arkeologisissa museoissa. Joka kulkee Kato Zakroksen alueella, kulkee minolaisen keramiikan sirpaleilla: kaikkialla laakson poluilla on edelleen ikiaikaisten ruukkujen siruja, kahvanpaloja. Kaikkea ei koskaan saada talteen ja tutkittua.

Palatsin kaivausalueella työskennellään edelleen. Tärkein työskentelyalue on vaihtaa palatsin seinäiä koossapitävä vanha sementti uuteen joustavaan betonisekoitukseen. Kun palatsin seinien rauniot aikoinaan saatiin päivänvaloon, ne piti nopeasti tukea pystyyn. Tuolloin käytössä ollut sementti on järkähtämätöntä, ja maan liikkua palatsin rakennusaineena käytetty pehmeä kivi rapautuu. Nyt alueella työskentelee konservattori Georginan lisäksi muutamia työmiehiä: seinäkivien väleistä porataan ja harjataan pois vanha sementti ja tilalle "valetaan esteettisesti silmälle mieluisamman väristä pehmeämpää massaa, saman väristä kuin mitä minolaiset käyttivät", kuten Georgia kertoo. Työ tulee viemään varmasti ainakin vuoden päivät.

Syyriasta tuotu elefantin syöksyhammas, kuva teoksesta A. Vasilakis Minoan Crete

Vuorikristalliruukku, Iraklionin Arkeologinen museo

Marmoriamfora, kuva teoksesta A. Vasilakis Minoan Crete, 1999

Meriaiheinen rhyton-ruukku, kuva teoksesta A. Vasilakis Minoan Crete, 1999

Rhyton-ruukun kuvituksena vuorenhuipun tempelialue, kuva Hannibal, teoksessa C. Davaras East Crete

Kun Alexandros Platanakis tuona kesäaamuna löysi ensimmäiset esineet Kato Zakroksen palatsin raunioista, oli veli-Jorgos kuusitoistavuotias poika

Alexandrokselle järjestyi elinikäinen työpaikka palatsin kaivausalueilla. Jorgos sen sijaan katsottiin vielä alaikäiseksi oikeisiin töihin. Itsepäiset keskustelut professori Platonin kanssa johtivat lopulta tulokseen: Professori huokaisi, katsoi Jorgosta ja kehotti tätä valehtelemaan ikänsä työnjohtajalle. Ensimmäiset kaksi vuotta hän sai tehdä ne rankimmat työt: ajaa kottikärryillä maata kaivausalueelta. Toiset kaksi vuotta hän sai toimia nuoren kauniin naisarkeologin valokuvausassistenttina, mistä muut kaivausalueen työläiset häntä syvästi kadehtivat. Noiden vuosien jälkeen ja merivoimista kotiuduttuaan Jorgos pakkasi merimiessäkkinsä ja seilasi maailman merille useiksi kymmeniksi vuosiksi.

Nyt Jorgos on palannut juurilleen, Kato Zakrokseen. Laakson ylärinteille on alkanut hellitä rakennuslupia viimeisten kymmenen vuoden aikana, ja Jorgos on rakentanut pensio-naattinsa päätien varteen. Hyvinhoidetussa pihapiirissä on viinitarha ja kasvimaata. Parvekkeilta aukeaa näköala suoraan Kuoleman laaksoon, yli minolaisten raunioiden ja kauas itään merelle. Ja kuinka tällä läheltä ja kaukaa saapuville matkailijoille rakennetulla keitaalla voisikaan olla jokin muu nimi kuin Kato Zakros Palace!

